„Krytyka Prawa", tom 17, nr 3/2025, s. 295–308, ISSN 2080-1084, e-ISSN 2450-7938, © 2025 Author.
This is an open access article distributed under the Creative Commons BY 4.0 license:
http://creativecommons.org/licenses/by/4.0

AGNIESZKA ZIÓŁKOWSKA[1]

Kary dyscyplinarne orzekane wobec nauczycieli akademickich – stan obecny i postulaty zmian[2]

Wpłynął: 21.02.2025. Akceptacja: 23.06.2025

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest ukazanie węzłowych zagadnień związanych z karami dyscyplinarnymi orzekanymi wobec nauczycieli akademickich. Punktem odniesienia stało się w pierwszej kolejności określenie strony przedmiotowej przewinienia dyscyplinarnego, a następnie ewolucji systemu kar dyscyplinarnych, a także ich wymiaru i istoty. W opracowaniu zwrócono uwagę na niedostatki legislacyjne w omawianych zakresach i podjęto próbę wskazania zmian w istniejącym katalogu kar dyscyplinarnych w celu zapewnienia ich wykonalności oraz poprawy efektywności procedury dyscyplinarnej. Artykuł zawiera również rozważania dotyczące kierunków rewizji w zakresie kar dyscyplinarnych z uwzględnieniem zarówno rozwiązań istniejących w krajowych ustawach regulujących odpowiedzialność dyscyplinarną, jak i tych, które występują w systemach prawnych innych państw.

Słowa kluczowe: kara dyscyplinarna, wymiar kary, przewinienie dyscyplinarne, odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli akademickich.

[1] Dr hab. Agnieszka Ziółkowska, prof. UŚ, Uniwersytet Śląski (Polska); e-mail: agnieszka.ziolkowska@us.edu.pl; ORCID: 0000-0002-9933-2667.

[2] Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

 DOI: 10.7206/kp.2080-1084.807

„Krytyka Prawa", tom 17, nr 3/2025, s. 295–308, ISSN 2080-1084, e-ISSN 2450-7938, © 2025 Author.
This is an open access article distributed under the Creative Commons BY 4.0 license:
http://creativecommons.org/licenses/by/4.0

AGNIESZKA ZIÓŁKOWSKA

Disciplinary Penalties Imposed on Academic Teachers – Current Status and Postulates for Changes[3]

Abstract

This article aims to show the knotty issues related to disciplinary penalties imposed on university teachers. The point of reference is first to define the subject matter of the disciplinary offense and then to describe the evolution of the system of disciplinary penalties and their extent and essence. The paper draws attention to the legislative shortcomings in the discussed areas and attempts to indicate amendments to the existing catalog of disciplinary penalties to ensure their enforceability and improve the effectiveness of the disciplinary procedure. The article also considers the directions of revision in the disciplinary penalties, taking into account both the solutions existing in the national laws regulating disciplinary responsibility and those found in the legal systems of other countries.

Keywords: disciplinary penalty, imposition of a penalty disciplinary offense, disciplinary liability of academic teachers.

[3] The research in this article has not been supported financially by any institution.

Wstęp

Ze znaczeniem, funkcją i rolą szkół wyższych w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym[4] wiążą się standardy odpowiedzialności nauczycieli akademickich. W orzecznictwie trybunalskim podkreśla się, że „Nauczyciele akademiccy tworzą grupę zawodową o wysokim prestiżu społecznym, stąd troska o godne zachowanie, a w konsekwencji – odpowiedzialność za czyny nie mające znamion przestępstwa. Ta swoista dolegliwość stanowi – w ocenie Trybunału – odpowiednik roli, jaką odgrywają w społeczeństwie nauczyciele akademiccy, zaufania, jakim się ich obdarza"[5]. Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli akademickich to szczególny i swoisty rodzaj odpowiedzialności[6], stanowiący swoistego rodzaju refleks zachowania sprzecznego z przepisami prawa stanowionego[7] lub przyjętymi normami zachowania. Pozostaje ona w immanentnym związku z konsekwencjami, jakie należy ponieść za skutki wywołane czynem człowieka[8], ale także zaniechaniem obowiązków. Jej istotą jest także przeciwdziałanie zachowaniom, które mogłyby naruszać lub obniżać autorytet instytucji, jakimi są szkoły wyższe bądź autorytet naukowy właściwy dla środowiska akademickiego.

Odpowiedzialność nauczycieli akademickich ma charakter ustawowy, ponieważ to ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r.[9] wskazuje na zakres podmiotowy i przedmiotowy odpowiedzialności (art. 275 pswn), organy orzekające (art. 278 pswn), a nadto kary dyscyplinarne (art. 276 pswn) i sposoby zaskarżania orzeczeń wydanych w postępowaniach dyscyplinarnych (art. 295 pswn). Ustawodawca uregulował generalne zasady postępowania dyscyplinarnego[10]

---

4 Szerzej zob. W. Bryniewicz, *Misja i współczesne role szkoły wyższej. Perspektywa socjologiczna*, „Pedagogika Szkoły Wyższej" 2017, 2, s. 47–55.

5 Wyrok TK z dnia 11 września 2001 r. , OTK ZU Nr 3/2001, s. 266, 267.

6 Pojawiają się stanowiska, zgodnie z którymi jest ona bliższa odpowiedzialności administracyjnej jak i takie, iż jest ona zbliżona do odpowiedzialności karnej (zob. np. Wyrok TK z dnia 19 marca 2007 r., K 47/05, OTK -A 2007 nr 7, poz. 27, Wyrok TK z dnia 27 lutego 2001 r., K 22/00, OTK ZU 2001, nr 3, s. 48).

7 Na temat relacji między deliktem dyscyplinarnym a przestępstwem lub wykroczeniem zob. np. K. Dudka, *Odpowiedzialność dyscyplinarna oraz zakres stosowania przepisów k.p.k. w postępowaniu dyscyplinarnym wobec nauczycieli akademickich*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2007, 9, s. 12.

8 Por. P. Czarnecki *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013, s. 63.

9 Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 1571 ze zm., dalej: pswn.

10 A. Korzeniowska-Lasota, *Zróżnicowanie modeli postępowania dyscyplinarnego*, [w:] *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 3* , red. H. Izdebski, P. Skuczyński, Warszawa 2013, s. 129.

 DOI: 10.7206/kp.2080-1084.807

zaś w pozostałym zakresie odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy Kodeksu postępowania karnego[11]. Przy czym, o ile dopuszcza się orzekanie w sprawach dyscyplinarnych przez organy pozasądowe, odstępując tym samym od stosowania w tym postępowaniu standardów obowiązujących w postępowaniu karnym *sensu stricto*, o tyle w sposób konsekwentny przyjmuje, iż gwarancją poszanowania praw i wolności obwinionego jest zapewnienie kontroli sądowej orzeczeń w sprawach dyscyplinarnych, co ma szczególne znaczenie wobec konsekwencji orzekanych kar dyscyplinarnych, a jednocześnie stanowi realizację konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP)[12]. Przyjęty w pswn katalog kar dyscyplinarnym ma charakter zamknięty, a orzeczone – rezonują w sferze prawa pracy, środowiska zarówno wewnątrzakademickiego, jak i ogólnospołecznego.

Trwające prace legislacyjne nad nowelizacją ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ożywiony dyskurs publiczny to dobry moment na zwrócenie uwagi na potrzebę rewizji istniejącego katalogu kar dyscyplinarnych orzekanych wobec nauczycieli akademickich zarówno z perspektywy doświadczeń dotychczasowego orzecznictwa w tym zakresie, jak i rozwiązań przyjętych w zakresie kar dyscyplinarnych *largo* w ustawodawstwie krajowym i w innych państwach.

Przewinienie dyscyplinarne (delikt dyscyplinarny)

Ustawodawca w art. 275 ust.1 pswn posługuje się określeniem „przewinienie dyscyplinarne". Często jednak w doktrynie[13] i orzecznictwie[14] zamiennie do niego stosuje się zwrot „delikt dyscyplinarny" na określenie czynu dyscyplinarnie bezprawnego. Rozwiązanie to przyjęto w opracowaniu.

Primum należy uznać swobodę ustawodawcy przy kształtowaniu opisu strony przedmiotowej deliktu dyscyplinarnego nauczycieli akademickich i jednocześnie podkreślić, że w pswn nie sformułował wyraźnego katalogu przewinień dyscyplinarnych. Nauczyciel akademicki podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za postępowanie uchybiające obowiązkom nauczyciela akademickiego lub godności zawodu nauczyciela akademickiego (czyli za postępowanie sprzeczne z zasadami deontologii zawodowej, powagą i godnością wykonywanego zawodu, za czyny

---

11 Z dnia 6 czerwca 1997 r., tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 37 ze zm., dalej: kpk.

12 Zob. np. Wyrok TK z dnia 19 maja 2003 r., K. 39/2003 r., OTK-A 2005, nr 3, poz. 27.

13 Np. M. Laskowski, *Granice deliktu dyscyplinarnego sędziego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2020, 4(56), s. 163; P. Jóźwiak, *Niektóre problemy strony podmiotowej deliktu dyscyplinarnego*, „Acta Iuris Stetinensis" 2018, 1(21), s. 165–182.

14 Np. Wyrok NSA z dnia 11 lipca 2023 r., III OSK 2481/21, Wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 maja 2021 r., VI SA/Wa 185/21.

godzące w prestiż lub zaniechanie w tym zakresie). W konsekwencji przewinienie dyscyplinarne musi być oceniane nie tylko w płaszczyźnie normatywnej, lecz także etycznej. Przesłanki odpowiedzialności są zatem ustawowo niedookreślone z uwagi na obiektywną niemożność stworzenia pełnego katalogu zachowań zagrażających należytemu wykonywaniu obowiązków czy godzącymi w godność zawodu. Przejęto zatem rozwiązanie polegające na możliwe ogólnym określeniu deliktów. Jego *ratio legis* to uniknięcie kazuistycznego wyliczenia. Pozwoliło to z jednej strony wypełnić przesłanki odpowiedzialności treścią adekwatną do obowiązków (wymagań i oczekiwań) nauczycieli akademickich, z drugiej zaś – uniknąć potrzeby nowelizacji pswn w przypadku ich zmian (te mają swoje źródło nie tylko w przepisach prawa powszechnie obowiązującego, ale też wynikają z indywidualnego przydziału obowiązków i w tym zakresie mogą się różnić nie tylko między pracownikami, lecz także rok do roku wobec tego samego nauczyciela z uwagi na objęcie/utratę funkcji uczelnianych), jak też na skutek ewolucji zakresu godności tego zawodu. Odmienne rozwiązanie w tym zakresie zostało przyjęte np. we Włoszech w art. 87–89 Dekretu Królewskiego z 1933 r. (*Regio Decreto 31 agosto 1933, n. 1592*[15]), które są stosowane na podstawie art. 10 Ustawy z 30 grudnia 2010 r., nr 240 Zasady dotyczące organizacji uczelni, kadry akademickiej i rekrutacji, a także delegowania do Rządu wspierania jakości i efektywności systemu uniwersyteckiego (*LEGGE 30 dicembre 2010, n. 240 Norme in materia di organizzazione delle università, di personale accademico e reclutamento, nonchè delega al Governo per incentivare la qualità e l'efficienza del sistema universitario*[16]). W regulacji tej przykładowo wskazano, że nagana wymierzana jest za niedopełnienie obowiązków służbowych lub za nieprawidłowe zachowanie, które nie stanowi poważnej niesubordynacji i nie podważa godności i honoru profesora (art. 88 pkt 1). Pozostałe kary dyscyplinarne (od zawieszenia i obniżenia wynagrodzenia na okres do jednego roku po usunięcie ze stanowiska połączone z utratą prawa do emerytury lub zasiłku (zob. art. 87 pkt 2–5) wymierzane są w przypadkach poważnego nieposłuszeństwa, powtarzającego się niewykonywania obowiązków służbowych, powtarzającego się niewłaściwego zachowania lub czynów, które w jakikolwiek sposób godzą w godność lub honor profesora (art. 89). Przepisy wewnętrzne dotyczące postępowania dyscyplinarnego na włoskich uczelniach doprecyzowują przewinienia dyscyplinarne, np. wskazując, że „poważne nieposłuszeństwo" oznacza wyrządzenie szkody społeczności akademickiej, innym nauczycielom, studentom lub personelowi techniczno-administracyjnemu, w tym poprzez znieważanie, nękanie lub inne znacząco szkodliwe

15 GU n.283 del 07-12-1933 – Suppl. Ordinario n. 283.

16 GU n.10 del 14-01-2011 – Suppl. Ordinario n. 11.

 DOI: 10.7206/kp.2080-1084.807

działania na rzecz godności i wiarygodności funkcji nauczycielskiej[17] lub wskazują, jakie zachowania stanowią przewinienie dyscyplinarne (np. niedopełnienie obowiązków wynikających z przepisów powszechnie obowiązujących lub wewnętrznych, zachowania sprzeczne z prawem wewnętrznym, w tym z uchwałami, wytycznymi, okólnikami, zachowania szkodzące wizerunkowi uczelni lub uszkodzenie mienia uniwersytetu[18]). Takie rozwiązanie jest jednak w doktrynie włoskiej krytykowane i oceniane jako charakteryzujące się wysokim stopniem niejasności, uznaniowości i elastyczności[19].

Po drugie, na uwagę zasługuje w art. 275 ust.1 pswn spójnik „lub", który nie pozwala na płaszczyźnie semantycznej traktować przesłanek odpowiedzialności nauczyciela akademickiego łącznie. Spójnik ten to tzw. funktor alternatywy nierozłącznej, co oznacza, że odpowiedzialność nauczycieli akademickich powstanie zarówno wtedy, gdy spełniony jest tylko pierwszy warunek (postępowanie uchybiające obowiązkom nauczyciela akademickiego), jak i wtedy, gdy spełniony jest tylko drugi warunek (postępowanie uchybiające godności zawodu nauczyciela akademickiego), jak również, gdy spełnione są oba te warunki jednocześnie[20].

Po trzecie, odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli akademickich może odnosić się do czynów, które nie podlegają innej odpowiedzialności: cywilnej czy karnej. Wiąże się to z faktem, że wykonywanie zawodu nauczyciela akademickiego oznacza prestiż społeczny[21], stąd potrzeba troski o zachowanie godności wykonywania tej profesji. Poniesienie odpowiedzialności dyscyplinarnej nie wyłącza jednak odpowiedzialności przewidzianej w prawie karnym (w konsekwencji należy przyjąć, że ten sam czyn może być oceniany jako przestępstwo i przewinienie dyscyplinarne[22]), prawie pracy czy prawie cywilnym – nie zostaje przy tym naruszona zasada *ne bis in idem*[23], gdyż odpowiedzialności te realizują odmienne cele. Ponadto poniesienie odpowiedzialności na gruncie pswn nie wyłącza odpowiedzialności dyscyplinarnej lub zawodowej przewidzianej w odrębnych przepisach (art. 275

---

17 Zob. np. https://archivio.unicas.it/media/3243226/Regolamento_procedimenti_disciplinari_professori_ricercatori_2019.pdf (dostęp: 21.02.2025).

18 Zob. np. https://www.uniupo.it/sites/default/files/linee_guida_proc_disciplinari.pdf (dostęp: 21.02.2025).

19 Por. S. Cimini, *Potere sanzionatorio e competitività nel sistema universitario italiano*, [w:] *Competizione e governance del sistema universitario*, red. E. Picozza, A. Police (a cura di), Torino 2013, s. 215; B.G. Mattarella, *La responsabilità disciplinare dei docenti universitari dopo la legge Gelmini*, "Giornale di diritto amministrativo" 2013, 1, s. 99.

20 Por. Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2006 r. ,II UZP 10/06.

21 Zob. np. https://swresearch.pl/ranking-zawodow (dostęp: 12.12.2024), https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_157_19.PDF (dostęp: 12.12.2024), s. 1.

22 Szerzej zob. K. Łakomy, *Odpowiedzialność karna i dyscyplinarna nauczyciela akademickiego za ten sam czyn. Rozważania na temat zbiegu odpowiedzialności penalnej nauczyciela akademickiego*, „Studia Prawnicze" 2023, 1, s. 131–151.

23 Por. Wyrok TK z 8 października 2002 r., K 36/00.

ust. 3 pswn), np. w ustawie o radcach prawnych[24], w ustawie o adwokaturze[25], odpowiedzialność członków izb lekarskich – ustawa o izbach lekarskich[26]. Odpowiedzialność dyscyplinarna stanowi ich uzupełnienie i dodatkową dolegliwość dla sprawcy deliktu dyscyplinarnego.

Potrzeba rewizji kar dyscyplinarnych orzekanych wobec nauczycieli akademickich

Pod rozwagę ustawodawcy należy poddać kwestię zmian w katalogu obecnych kar dyscyplinarnych. Co prawda już w 2001 r., w odniesieniu do ówczesnego katalogu, Rzecznik Praw Obywatelskich wskazywał, że orzeczenie kar przewidzianych w art. 127 ustawy z 1990 r. może naruszać dobra osobiste ukaranego, jego cześć, godność, prestiż zawodowy oraz podważać zaufanie współpracowników, studentów oraz że pociągnięcie nauczyciela akademickiego do odpowiedzialności dyscyplinarnej ma często poważny, negatywny wpływ na jego karierę zawodową i naukową[27], niemniej jednak istniejące rozwiązania wymagają rewizji wielokierunkowej. Refleksji wymaga sam katalog kar. Wartym wzięcia pod uwagę jest ten przewidziany we francuskim Kodeksie Edukacji[28] – w art. L. 952-8 – zgodnie z którym sankcje dyscyplinarne, które mogą być stosowane wobec nauczycieli-naukowców i członków korpusu kadry dydaktycznej w szkolnictwie wyższym są następujące: 1. nagana; 2. opóźnienie awansu na wyższy stopień o maksymalnie dwa lata; 3. obniżenie stopnia; 4. zakaz awansu do wyższej klasy, stopnia lub organu przez okres maksymalnie dwóch lat; 5. zakaz wykonywania jakichkolwiek lub niektórych obowiązków dydaktycznych lub badawczych w instytucji lub w jakiejkolwiek publicznej instytucji szkolnictwa wyższego przez okres maksymalnie pięciu lat, z pozbawieniem połowy lub całości wynagrodzenia; 6. przymusowe przejście na emeryturę; 7. zwolnienie. Osoby podlegające szóstej lub siódmej karze dyscyplinarnej mogą również otrzymać zakaz zajmowania jakiegokolwiek stanowiska w instytucji publicznej lub prywatnej, na czas określony lub na stałe. Oczywiście, nie wszystkie ze wskazanych kar są możliwe do recypowania do polskiego systemu prawnego odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickiej, inne zaś (jak nagana

---

24 Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r., tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 499 ze zm., rozdz. 6 ustawy, dalej: urpr.

25 Ustawa z dnia 26 maja 1982 r., tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 1564 ze zm., dział VIII ustawy.

26 Ustawa z 2 grudnia 2009, tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1342 ze zm., rozdz. 5.

27 Zob. Wyrok TK z dnia 11 września 2001 r. SK 17/00, Dz.U. 2001 r., Nr 103, poz. 1129, s. 3, podobnie Wyrok TK z dnia 2 września 2008 r., K 35/06, OTK-A 2008, Nr 7, poz. 120.

28 Code de l'éducation z 2000 r., https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071191/ (dostęp: 16.12.2024).

 DOI: 10.7206/kp.2080-1084.807

czy zwolnienie) już w nim są. Godna uwagi wydaje się kara opóźniająca awans, zwłaszcza w przypadku, gdyby w postępowaniu dyscyplinarnym ustalono, że dorobek naukowy został oparty na publikacjach naruszających prawa autorskie innych osób albo w inny sposób uchybiający etyce zawodu nauczyciela akademickiego (np. oparty na nieistniejących badaniach). Należy zauważyć, że brak możliwości awansowania, jako karę dyscyplinarną, przewiduje już w polskim systemie prawnym art. 114 ust. 3 ustawy o służbie cywilnej[29]. Podobnie należy odnieść do występującej we francuskim systemie kary zakazującej wykonywania jakichkolwiek lub niektórych obowiązków dydaktycznych lub badawczych. Orzeczenie tej ostatniej pozwoliłoby na skierowanie jej wyłącznie do tej sfery działalności pracownika naukowego, w której dopuścił się deliktu dyscyplinarnego (zasada adekwatności). Jeżeli zaś swoim zachowaniem nauczyciel w swojej pracy badawczej znamionuje się nierzetelnością – kara mogłaby zakazać mu obowiązków naukowych w określonym czasie (np. od 6 miesięcy do 3 lat), a gdy nauczyciel akademicki narusza dobra osobiste studentów, mógłby zostać odsunięty od zajęć dydaktycznych. W konsekwencji nauczyciel zmieniałby grupę pracowniczą, o których mowa w art. 114 pswn.

Kara nagany wymierzana jest za przewinienia dyscyplinarne o niewielkim stopniu szkodliwości społecznej. *De lege ferenda* należy zgłosić potrzebę powiązania tej kary dyscyplinarnej z utratą biernego prawa wyborczego do organów uczelni (zarówno pochodzących z wyborów, jak i z powołania, np. rektora, dyrektora instytutu, ale także dziekana, prorektora, prodziekana) na określony czas (np. do dwóch lat) od dnia uprawomocnienia się orzeczenia – wzorem rozwiązania przyjętego w art. 65 ust. 2g urpr. Od nauczycieli akademickich pełniących funkcje kierownicze uczelni oczekuje się bowiem najwyższych standardów i nieskazitelnego charakteru, choć nie wynika to z obowiązujących przepisów prawa, lecz raczej ze zwyczaju akademickiego.

W praktyce orzeczniczej widoczna jest potrzeba wprowadzenia miarkowania ostatniej z kar dyscyplinarnych, tj. pozbawienia prawa do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego na okres 10 lat. Kara ta, orzekana w przypadku najcięższych gatunkowo deliktów dyscyplinarnych, najczęściej oznacza dla ukaranego nauczyciela akademickiego utratę jedynego źródła utrzymania, dlatego należy postulować możliwość jej miarkowania albo poprzez wskazanie zakresu czasowego pozbawienia prawa wykonywania zawodu (od do) lub zapis „na okres do 10 lat". Wydaje się, że takie rozwiązania nie zniweczyłyby dolegliwości kary, skoro orzekając ją wobec nauczyciela, dopuszcza się jego powrót do zawodu.

[29] Ustawa z 21 lipca 2008 r., tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 409 ze zm.

De lege ferenda należy zgłosić postulat, zgodnie z którym obok kary dyscyplinarnej można orzec dodatkowo obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego, w celu usunięcia skutków naruszenia jego dobra osobistego. Obowiązek przeproszenia może stanowić formę moralnego zadośćuczynienia za wyrządzoną krzywdę lub przynieść pokrzywdzonemu pewną, uzasadnioną satysfakcję. Przeprosiny stanowiłyby swoistego rodzaju środek kompensacyjny, dodatkową karę i znajdować zastosowanie np. wtedy, gdy w postępowaniu dyscyplinarnym wykorzystano instytucję mediacji. Orzekając o nich, należałoby określić sposób jego wykonania, odpowiedni ze względu na okoliczności sprawy. Rozwiązanie takie zostało wprowadzone w art. 65 ust. 2e urpr. Przeprosiny mogą być lekcją pokory dla ukaranego, skruchy i podstawą do autorefleksji nad popełnionym deliktem dyscyplinarnym[30]. Ta dodatkowa kara mogłaby sprzyjać poprawie relacji międzyludzkich i wewnątrzakademickich. Optymalnie byłoby, że obwiniony sam wychodził z inicjatywą przeprosin, co jednak w praktyce zdarza się wyjątkowo rzadko, a szkoda, bo mogłoby one mieć istotne znaczenie w przypadku dochodzenia odpowiedzialności przez pokrzywdzonego przed sądem. Podkreślenia wymaga, że orzeczenie przeprosin byłoby fakultatywne. Wydaje się przy tym celowe systemowe sprzężenie możliwości przeprosin z regulacją art. 343 ust.1 pkt 20 w zw. z art. 276 ust.3 pswn, zgodnie z którą w systemie POL-on zamieszcza się informacje o prawomocnym orzeczeniu kary dyscyplinarnej, o której mowa w art. 276 ust. 1 pkt 4–8.

W przepisie art. 275 ust. 2 pswn zakres podmiotowy odpowiedzialności dyscyplinarnej za przewinienie dyscyplinarne popełnione w trakcie zatrudnienia rozszerzono na nauczycieli akademickich, których zatrudnienie w uczelni ustało. Jednocześnie ustawodawca nie wskazał katalogu kar, które w odniesieniu do nich mogą zostać orzeczone, tak jak uczyniono to np. w stosunku do sędziów w spoczynku w art. 104 § 3 Prawo o ustroju sądów powszechnych[31]. W konsekwencji, z uwagi na np. przejście obwinionego na emeryturę lub zakończenie świadczenia pracy z innych powodów niż orzeczona kara dyscyplinarna[32], katalog dostępnych sankcji zostaje w zasadzie zredukowany do upomnienia lub nagany, które często wydają się niewystarczające i nieadekwatne do popełnionych deliktów dyscyplinarnych lub pozbawienia prawa do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego na okres 10 lat, które z kolei najczęściej jest zbyt surową sankcją. Stąd *de lege ferenda* postulat stworzenia katalogu kar możliwych do zastosowania w przypadkach,

30 Zob. Postanowienie SN – Izba Karna z dnia 24 października 2017 r., SDI 72/17.

31 Ustawa z 27 lipca 2001 r., tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 334 ze zm., dalej: pusp.

32 W tym kontekście odrębną kwestią jest sytuacja w której kara rozwiązania stosunku pracy wynika z orzeczenia sądowego w którym zakazano wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego (art. 41 k.k.). Wówczas wszczęte postępowanie dyscyplinarne może ulec umorzeniu w trybie art. 294 ust.4 pswn.

 DOI: 10.7206/kp.2080-1084.807

o których mowa we wzmiankowanym przepisie, w odrębnej jednostce redakcyjnej (artykule). Rozważenia wymaga np. wprowadzenie kary nagany połączonej z zakazem świadczenia pracy zarówno na podstawie umowy o pracę, jak i umów cywilnoprawnych w uczelni wyższej z możliwością jej miarkowania, biorąc pod uwagę wagę popełnionego deliktu. Przyjęcie nowej sankcji dyscyplinarnej będzie nadto wymagało także korekty przepisu art. 300 pswn w zakresie zatarcia kary. Dodatkowo pod rozwagę należy poddać zmianę w art. 343 ust.1 pkt 20 pozwalającą na zamieszczenie w systemie POL-onie także informacji o karze nagany oraz nagany z ograniczeniem świadczenia pracy przez ukaranego nauczyciela akademickiego. System ten stanowi źródło wiedzy o nauczycielach akademickich i warto, aby informacje te były znane potencjalnemu, nowemu pracodawcy/zlecedniodawcy nauczyciela akademickiego. W szczególności do jego oceny będzie należało, czy wiedza o naganie będzie miała znaczenie dla nawiązania współpracy, czy nie. Rozwiązanie to stanowiłoby wyraz troski o wysokie standardy w szkolnictwie wyższym i nauce ale także realizację dyrektywy adekwatności sankcji.

W pswn, podobnie jak w pusp, ale odmiennie niż np. w Karcie Nauczyciela[33] czy ustawie o Policji[34], nie zostały określone dyrektywy wymiaru kar dyscyplinarnych. Materia ta została unormowana w §39 ust. 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 czerwca 2022 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego prowadzonego wobec nauczycieli akademickich oraz sposobu wykonywania i zatarcia kar dyscyplinarnych[35], zgodnie z którym skład orzekający wymierza karę dyscyplinarną, uwzględniając w szczególności stopień winy, stopień społecznej szkodliwości przewinienia dyscyplinarnego, cele wychowawcze w stosunku do obwinionego oraz potrzeby w zakresie zapobiegania popełnieniu przez niego kolejnego przewinienia dyscyplinarnego i kształtowania właściwych postaw wśród nauczycieli akademickich. Dyrektywami tymi są zatem dyrektywa współmierności kary do stopnia winy, dyrektywa współmierności kary do stopnia społecznej szkodliwości czynu (tzw. dyrektywy sprawiedliwościowe), dyrektywa prewencji indywidualnej, dyrektywa prewencji ogólnej. Każda z nich jest równorzędna, ale jednocześnie pełni inną funkcję. Jeżeli wszystkie ze wskazanych zostają uwzględnione przez komisję dyscyplinarną, orzeczona kara może zostać uznana za sprawiedliwą. Zasadą prawidłowego wymiaru kary dyscyplinarnej jest m.in. dbanie o to, by dolegliwość kary nie przekraczała ustalonego stopnia zawinienia osoby obwinionej[36]. Kara dyscyplinarna musi

[33] Por. 85 j ust. 3 ustawy Karta Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1983, tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 986 ze zm.
[34] Por.art. 134 h ustawy o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 171 ze zm.
[35] Dz.U. z 2022 r., poz. 1236.
[36] Por. Wyrok SN-SD z dnia 22 października 2003 r., SNO 22/03, OSNSD 2003, nr 2, poz. 57.

w sposób dotkliwy, ale współmierny spełniać przesłanki prewencji indywidualnej (która polega na formalizacji socjalnej kontroli zachowań naruszających system norm sankcjonowanych, umocnienie społeczno-etycznych wartości leżących u podstaw norm sankcjonowanych, wpajanie świadomości ich obowiązywania, a tym samym budzenie szacunku do systemu norm[37]) i ogólnej[38] (prewencyjne oddziaływanie kar dyscyplinarnych na środowisko pracy obwinionego następuje przez umacnianie w świadomości przekonania o wysokich wymaganiach zawodowych i etycznych stawianych nauczycielom akademickim). Górną granicę wymiaru kary dyscyplinarnej zawsze wyznacza stopień zawinienia, albowiem kara dyscyplinarna nie może swoją dolegliwością przekraczać intensywności stawianego zarzutu dyscyplinarnego. Z kolei dolną granicę jej wymiaru wyznaczają potrzeby prewencji ogólnej, gdyż wymierzona kara nie może być swoją dolegliwością łagodniejsza od dolnego progu społecznej tolerancji. Dokonując wymiaru kary dyscyplinarnej, należy uwzględnić postawę moralną samego obwinionego i jego stosunek do wartości, a także to, czy zachowanie/zaniechanie obwinionego podważa zaufanie do całej grupy nauczycieli akademickich w oczach *publica opinio*. Brak ustawowych dyrektyw wymierzania kar dyscyplinarnych należy ocenić negatywnie przede wszystkim z uwagi na nieprawniczy skład komisji dyscyplinarnych (zwłaszcza w komisjach uczelnianych) i poważne ryzyko, że członkowie składu orzekającego, wymierzając karę, będą stosować wyłącznie pswn i odpowiednio kodeks postępowania karnego (co i tak w praktyce nastręcza poważnych trudności), nie uwzględniając regulacji zawartej we wspomnianym rozporządzeniu. Ponadto zamieszczenie ich w ustawie podnosi rangę i znaczenie tychże. *De lege ferenda* należy także zgłosić potrzebę indywidualizacji kar dyscyplinarnych, podkreśloną w § 54 Kodeksu etyki PAN z dnia 5.12.2024 (zgodnie z którym reakcja na naruszenia zasad etyki pracownika naukowego powinna być proporcjonalna do wagi nadużycia, uwzględniać to, czy zostało ono popełnione umyślnie, jaka jest waga jego skutków, z uwzględnieniem okoliczności obciążających lub łagodzących) na wzór rozwiązań przyjętych w art. 255 ust.5 i 6 ustawy o krajowej administracji skarbowej[39] czy art. 224 ust. 2 i 3 ustawy o Służbie Ochrony Państwa[40], pozwalających na zaostrzenie kary np. w przypadku działania z motywacji zasługującej na szczególne potępienie albo popełnienie przewinienia dyscyplinarnego przed zatarciem wymierzonej mu kary dyscyplinarnej bądź też na złagodzenie np. w przypadku podjęcia starań o zmniejszenie skutków przewinienia lub dobrowolnego poinformowania przełożonego

37 K. Buchała, *Założenia modelu sankcji karnych i ich orzekania według projektu kodeksu karnego*, [w:] *Problemy reformy prawa karnego*, red. T. Bojarski, E. Skrętowicz, Lublin 1993, s. 45.

38 Wyrok SN z dnia 13 czerwca 2014 r., SNO 18/14, Legalis nr 1045732.

39 Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r., tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 615 ze zm.

40 Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r., tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 325 ze zm.

 DOI: 10.7206/kp.2080-1084.807

o popełnieniu przewinienia dyscyplinarnego przed wszczęciem postępowania dyscyplinarnego albo przeproszenie pokrzywdzonego. Przy orzekaniu kar dyscyplinarnych nauczycielom akademickim nie znajdują bowiem zastosowania ogólne dyrektywy kar określone w art. 53 kk[41], w tym okoliczności obciążające i okoliczności łagodzące jej wymiar.

Zakończenie

W postępowaniu dyscyplinarnym dotyczącym nauczyciela akademickiego przepisy postępowania karnego stosuje się w sposób odpowiedni (art. 305 pswn). W konsekwencji w postępowaniu tym nie można zapominać o nawiązaniu do prawa karnego także na etapie orzekania. Wymiar kary powinien być uzależniony przede wszystkim od ciężaru gatunkowego przewinienia dyscyplinarnego. Komisje dyscyplinarne (zarówno pierwszoinstancyjne: uczelniane oraz przy RGNiSW, jak i dwuinstancyjne – przy ministrze) muszą mieć przy tym świadomość, że sankcje dyscyplinarne orzekane wobec nauczycieli akademickich mogą skutkować wielopłaszczyznowo: w sferze osobistej (upomnienie, nagana), majątkowej (np. obniżenie wynagrodzenia) lub sferze prawa pracy (np. wydalenie z uczelni)[42]. Istotne jest także to, żeby odpowiadały dyrektywom wymiaru kary, adekwatnosci i nadawały się do wykonania.

Kary dyscyplinarne stanowią ingerencję w sferę praw jednostki, kształtując w określony sposób jej sytuację, co jest szczególnie widoczne w przypadku najsurowszych sankcji dyscyplinarnych[43]. Wszystkie jednak wymienione w art. 276 pswn mają charakter samoistny i powinny realizować wszystkie cele odpowiedzialności dyscyplinarnej przekładające się jednocześnie funkcje kar. Wśród nich pierwszoplanowe są funkcja represyjna oraz prewencyjna. Represyjność kary oznacza jej dolegliwość, przy czym nie może ona być sprzeczna z godnością i etyką zawodu nauczyciela akademickiego. Funkcja prewencyjna kary ma oddziaływać na ukaranego w taki sposób, aby w przyszłości nie dopuścił się kolejnego przewinienia, co wiązałoby się z koniecznością nakładania kolejnych kar dyscyplinarnych. Z kolei napiętnowanie niewłaściwych zachowań i postaw nauczycieli akademickich pełni

41 Szerzej zob. np. M. Budyn-Kulik, *Dyrektywy wymiaru kary w państwach członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2016, s. 39–53.

42 Zob. D. Sylwestrzak, *Ochrona praw jednostki przed sądem administracyjnym w sprawach dyscyplinarnych*, Warszawa 2022, s. 40.

43 A. Ziółkowska, *Sądowoadministracyjna kontrola orzeczeń odwoławczych komisji dyscyplinarnych wydanych w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym w stosunku do studentów i doktorantów*, „Prawo i Więź" 2024, 2, s. 330.

funkcję wychowawczego oddziaływania na jego samego, ale także na całe środowisko akademickie, w którym nie ma miejsca na tolerowanie działań/zaniechań pozostających w sprzeczności z prawem powszechnie obowiązującym, wewnątrzakademickim oraz godnością zawodu nauczyciela. W ten sposób kary dyscyplinarne pełnią kolejne funkcje: ochronną, gwarantującą, stabilizującą, sprawiedliwościową i konsolidacyjną społeczności akademickiej, w której obwiązujące wartości aksjologiczne nie mają charakteru fasadowego, nauczyciele akademiccy dopuszczający się deliktów dyscyplinarnych nie tylko są ustalani, lecz także podlegają adekwatnym sankcjom dyscyplinarnym, co pozwala na skuteczne eliminowanie tzw. złych praktyk. Osiągnięcie tych celów i funkcji jest możliwe wówczas, gdy członkowie komisji dyscyplinarnych najpierw rzetelnie, kompleksowo i wieloaspektowo dokonają analizy stanu faktycznego sprawy dyscyplinarnej, a następnie, stosując dyrektywy wymiaru kar, wybierają taką, która pozwoli na pełną realizację istoty odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Rewizja istniejącego katalogu kar dyscyplinarnych uwzględniająca wskazane postulaty, odnoszące się zarówno do poszerzenia tego już obowiązującego, jego uszczegółowienia poprzez miarkowanie kary wywołującej najdalej idące skutki, jak i odrębnego określenia sankcji dla nauczycieli akademickich, z którymi ustał stosunek pracy, jak również ustawowe wskazanie dyrektyw wymiaru, a także możliwości indywidualizacji sankcji poprzez określenie okoliczności, które mogłyby wpłynąć na zaostrzenie lub obniżenie kary, wpisuje się w toczący się dyskurs nad przepisami nowelizującymi pswn. Ich wdrożenie pozwoli przede wszystkim zwiększyć skuteczność, efektywność i jakość procedury dyscyplinarnej, a także poprawi indywidualne poczucie sprawiedliwości (ukaranego, pokrzywdzonego), co z kolei będzie rezonowało na zaskarżalność orzeczeń. Przyczyniłoby się to nadto do poprawy społecznego odbioru postępowania dyscyplinarnego, które postrzegane jest jako iluzoryczne, będące rodzajem „sądu koleżeńskiego" lub „sądu honorowego", na którego wynik (karę) istotny wpływ ma stopień lub tytuł naukowy obwinionego oraz pełniona obecnie lub w przeszłości funkcja w szkolnictwie wyższym i nauce.

Bibliografia

Bryniewicz W., *Misja i współczesne role szkoły wyższej. Perspektywa socjologiczna*, „Pedagogika Szkoły Wyższej" 2017, 2. https://doi.org/10.18276/psw.2017.2-04

Buchała K., *Założenia modelu sankcji karnych i ich orzekania według projektu kodeksu karnego*, [w:] *Problemy reformy prawa karnego*, red. T. Bojarski, E. Skrętowicz, Lublin 1993.

Budyn-Kulik M., *Dyrektywy wymiaru kary w państwach członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2016.

Cimini S., *Potere sanzionatorio e competitività nel sistema universitario italiano*, [w:] *Competizione e governance del sistema universitario*, red. E. Picozza, A. Police, Torino 2013.

Czarnecki P., *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013.

Dudka K., *Odpowiedzialność dyscyplinarna oraz zakres stosowania przepisów k.p.k. w postępowaniu dyscyplinarnym wobec nauczycieli akademickich*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2007, 9.

Jóźwiak P., *Niektóre problemy strony podmiotowej deliktu dyscyplinarnego*, „Acta Iuris Stetinensis" 2018, 1(21). https://doi.org/10.18276/ais.2018.21-08

Korzeniowska-Lasota A., *Zróżnicowanie modeli postępowania dyscyplinarnego*, [w:] *Etyka prawnicza. Stanowiska i perspektywy 3*, red. H. Izdebski, P. Skuczyński, Warszawa 2013.

Laskowski M., *Granice deliktu dyscyplinarnego sędziego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2020, 4(56). https://doi.org/10.15804/ppk.2020.04.08

Łakomy K., *Odpowiedzialność karna i dyscyplinarna nauczyciela akademickiego za ten sam czyn. Rozważania na temat zbiegu odpowiedzialności penalnej nauczyciela akademickiego*, „Studia Prawnicze", 1. https://doi.org/10.37232/sp.2023f

Mattarella B.G., *La responsabilità disciplinare dei docenti universitari dopo la legge Gelmini*, "Giornale di diritto amministrativo" 2013, 1.

Sylwestrzak D., *Ochrona praw jednostki przed sądem administracyjnym w sprawach dyscyplinarnych*, Warszawa 2022.

Ziółkowska A., *Sądowoadministracyjna kontrola orzeczeń odwoławczych komisji dyscyplinarnych wydanych w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym w stosunku do studentów i doktorantów*, „Prawo i Więź" 2024, 2. https://doi.org/10.36128/PRIW.VI49.365

Orzeczenia

Wyrok TK z dnia 11 września 2001 r. , OTK ZU Nr 3/2001, s. 266, 267.

Wyrok TK z dnia 8 października 2002 r., K 36/00.

Wyrok TK z dnia 19 maja 2003 r., K. 39/2003 r., OTK-A 2005, nr 3, poz. 27.

Wyrok TK z dnia 2 września 2008 r., K 35/06, OTK-A 2008, Nr 7, poz. 120.

Wyrok SN z dnia 13 czerwca 2014 r., SNO 18/14, 1045732.

Wyrok NSA z dnia 11 lipca 2023 r., III OSK 2481/21.